

HANDLEIDING VOOR DE KRITISCHE GEEST

De bevolgen en heldere hoorcolleges van filosoof Johan Braeckman over Darwins evolutietheorie en over kritisch denken zijn in twee cd-boxen uitgegeven. Een handige manier om tijdens de verloren uren in de file of op de trein levensbelangrijke basisinzichten op te doen of te verfijnen.

De evolutietheorie lijkt voor velen – zeker na het Darwinjaar 2009 – genoegzaam bekend. Tot je vraagt wat de evolutietheorie precies is. Het gestamel en de snelle uitleg die dan vaak volgt, is volstrekt normaal, want de evolutietheorie is complexer dan we denken. Dat maakt Johan Braeckman, hoogleraar filosofie aan de Universiteit Gent, al snel duidelijk in de lezingenreeks *Darwin en de evolutietheorie*, die nu ook in de cd-speler en iPod kan.

De evolutietheorie volgens Darwin kan je niet in één adem uitleggen. Ze bestaat uit meerdere onderdelen, zoals de gemeenschappelijke oorsprong van het leven, de traagheid van evolutie en het mechanisme van natuurlijke en seksuele selectie. Braeckman legt ze stap voor stap uit en vertelt welke wetenschappelijke bronnen Darwin daarin hebben beïnvloed. Voorgangers als Lamarck (idee dat kenmerken die je tijdens je leven verwerft erfelijk zijn – door Darwin zelf weerlegd), James Hutton en Charles Lyell (de aarde is geologisch miljoenen jaren oud), Thomas Malthus (er komen meer organismen ter wereld dan er kunnen overleven) passeren de revue. Natuurlijke selectie is de absolute kern van Darwins theorie: organismen die het best zijn aangepast aan de omgeving hebben meer kans om de voortplantingsleeftijd te bereiken. Als je dat duizenden generaties lang herhaalt, kunnen er functionele, logische structuren en eigenschappen ontstaan, zoals ogen, vleugels, zweepstaartjes en hersenen. De publicatie van Darwins evolutietheorie in 1859 was een moordbekentenis: ze maakte een scheppende god overbodig. Braeckman: 'Het mechanisme van evolutie werkt blind en op een niet-doelgerichte manier. En dat gaat in tegen onze intuïtie, want van kinsbeent af denken we dat alles intelligent is ontworpen en een doel heeft. Zo moeten we nog altijd ons best doen niet te denken dat evolutie in de richting van de mens heeft gewerkt.' Evolutie heeft lak aan de mens: ze werkt breed vertakkend zoals een boom, is blind voor lijden en geluk en is amoreel.

DE VALKUILEN VAN DE GEEST

Ook kritisch, op wetenschappelijke feiten gebaseerd denken is contra-intuïtief. Daarmee begint de tweede lezingenreeks over het ontwikkelen

van heldere ideeën en argumenten. We hebben de neiging om zaken te geloven ondanks een gebrek aan bewijs. Denk maar aan graancirkels, spoken of paasklokken. Die neiging kun je volgens Braeckman evolutionair verklaren: in de geschiedenis van de mens was het een voordeel om je ouders of mensen uit je stam op hun woord te geloven. 'Een kind dat van zijn ouders aanneemt dat er krokodillen in een poel zitten, heeft meer kans om zich later voort te planten dan eenje dat het gaat uittesten.'

Ook uiterst intelligente mensen geloven onzinnige dingen, omdat ze die onwaarschijnlijke opvattingen – opgedaan in een zwak moment – beter kunnen verdedigen. En dan komen ze in een spiraal van 'cognitieve dissonantie', zoals Leon Festinger het in de jaren vijftig beschreef: hoe meer ze zich tegen kritiek moeten verdedigen, hoe groter hun betrokkenheid bij hun onzinnige opvattingen wordt. Daardoor houden ze zich er steeds sterker aan vast, zelfs al zijn de lacunes in de redenering zwart op wit bewezen. Braeckman voert onder meer Arthur Conan Doyle – schrijver van de Sherlock Holmesdetectives – op, die in elfjes begon te geloven, en schaaklegende Bobby Fischer die negationist en aanhanger werd van samenzweringstheorieën. Braeckman gaat breedvoerig in – soms iets té breedvoerig – op alle mogelijke valkuilen. Zo schatten we onze eigen ervaringen van nature hoger in dan breed wetenschappelijk onderzoek; we hebben de neiging alleen naar bevestigingen te zoeken en de weerleggingen te negeren, we kunnen toeval moeilijk plaatsen ('Ik denk aan een vriend en meteen daarna belt hij me op. Dat moet telepatie zijn.'). Braeckman stelt er de volgende vuistregel tegenover: 'Buitengewone beweringen hebben nood aan buitengewone bewijzen'. De experimentele methode en testbaarheid zijn het enige antidotum.

Johan Braeckman is een getalenteerd redenaar. Er is in de tien uur opnames trouwens amper één storende 'euh' te bespeuren, al kan dat ook aan het secure edit-werk van Home Academy liggen. – RVB

Darwin en de evolutietheorie. Een hoorcollege over zijn leven, denken, en de gevolgen van zijn werk (cd-box), NRC Academie, 2010, 4 uur, ISBN 9789085300847.

Kritisch denken. Hoorcollege over het ontwikkelen van heldere ideeën en argumenten (cd-box), NRC Academie, 2010, 6 uur, ISBN 9789085300731.

■ POSTVAK VERVOLG

GEHEIME MASSAMOORD

Ik ben reeds jaren geabonneerd op jullie tijdschrift en zowel mijn zoon als ikzelf lezen het nog steeds met veel plezier. Graag wil ik reageren op het artikel 'De geheime massamoord van de nazi's', (*Eos* nr.5, 2011).

Als je het artikel leest, besluit je de gruwel en het leed van de vergassing van vele duizenden psychiatrische patiënten en gehandicapten. Diegenen die werkten, konden hun lot nog ontlopen. Het artikel sluit terecht af met de verwoording van een ouder van een van de slachtoffers: 'So etwas hat man noch nie erlebt, solange die Welt steht'. Naar aanleiding

van een reportage in *Koppen* op VRT heb ik toch enige bedenking. Als je hoort dat 2 ongeborenen op de 3 waarbij het syndroom van Down werd vastgesteld, geaborteerd worden dan stel ik mij toch de vraag of we kunnen pretenderen dat we beter zijn dan de nazi's. Zelf ben ik ouder van een zwaar gehandicapte dochter die ondertussen 27 jaar is. Ik heb vele contacten met andere ouders van gehandicapte kinderen en wat me opvalt, is dat mensen met het syndroom van Down nog niet zo slecht af zijn. Het zijn meestal gelukkig kinderen die redelijk zelfredzaam zijn en tewerkgesteld

kunnen worden mits aangepast werk. Met het aborteren van hen op grote schaal (2 op 3) besluit me eveneens een gruwelijk gevoel. Wereldwijd wordt de doodstraf afgeschaft, zelfs voor de ergste misdadigers. Ik vraag mij af wat dit ongeboren leven misdaan heeft om zo uitgespuwd te worden. Waar halen we het recht vandaan om voor 'God' te spelen en te oordelen over wie op de wereld mag komen en wie niet. En wat ga je doen als je kind een ziekte of een ongeval krijgt en voor het leven gehandicapt zal blijven? Euthanasie misschien?

Christ'l Lamot, Kapellen